

КОНФІГУРАЦІЯ ПРАГМАТИЧНОГО ПРОСТОРУ АНГЛІЙСЬКОГО ПОЛІТИЧНОГО ТЕКСТУ (на матеріалі промов Девіда Камерона)

Досліджено тексти політичних промов Британського прем'єр-міністра. На прикладі текстів розглянуто засоби та методи їх прагматичної архітекτονіки. Шляхом аналізу комунікативно-прагматичних функцій та оцінно-прагматичного плану тексту встановлено прагматичну організацію політичного тексту у відносинах автора і реципієнта.

Ключові слова: прагматика тексту, комунікативно-прагматична функція, політичний текст, прагматичний простір.

Исследованы тексты политической речи Британского премьер-министра. На примере текстов рассмотрены средства и методы их прагматической архитектоники. Путем анализа коммуникативно-прагматических функций и оценочно-прагматического плана текста определена прагматическая организация политического текста в отношениях автора и реципиента.

Ключевые слова: прагматика текста, коммуникативно-прагматическая функция, политический текст, прагматичное пространство.

This article is focused on the research of political speeches of the British Prime Minister. They served to examine the means and methods of pragmatic architectonics of the text. Pragmatic organization of political text within the framework of author and recipient has been determined by analyzing the communicative and pragmatic functions and evaluative pragmatic plan of the text.

Key words: pragmatics of text, communicative-pragmatic function, pragmatic political text environment.

Вивчення політичного тексту значною мірою зумовлюється своєрідністю впливу чи маніпулюванням суспільством заради якоїсь конкретної мети. І суть тут не лише у вживанні специфічної детермінованої політичною діяльністю лексики, а й у своєрідному виборі й організації певних структур вираження відповідно до прагматичних настанов, цілей та умов спілкування, що склалися в процесі професійної діяльності політиків. Серед праць з цієї проблематики варто відзначити праці зарубіжних науковців попереднього століття: Т. А. ван Дейка, Р. Барта, М. Фуко, П. Серіо, Ю. Хабермаса, а також дослідження українських та російських авторів: О. М. Баранова, Г. Г. Почепцова, М. В. Ільїна, Є. І. Шейгала. Така прагматична білатеральність політичного тексту та зростаючі потреби до його аналізу лінгвістичної організації становлять **актуальність** даної розвідки.

Мета статті – окреслити прагматичний простір англійського політичного тексту у промовах Британського прем'єр-міністра Девіда Камерона в період з 2010 по 2014 роки.

Її **предмет** – конфігурації прагматичного простору досліджуваних політичних текстів на матеріалі фрагментів політичних промов Девіда Камерона, які є **об'єктом** дослідження.

Політичний текст виступає універсальною формою соціальної експлікації, тому він може виступати в ролі інструменту влади як політичної сили, так і окремого індивіда. Тому для його правильного аналізу важливо визначити саме поняття тексту.

За словами В.В. Одінцова, текст – певна, з функціонально-сислового погляду упорядкована, група речень або їх аналогів, які являють собою, завдяки семантичним і функціональним взаємовідношенням елементів, завершено смислово єдність [5, с. 124].

У термінологічній енциклопедії сучасної лінгвістики стверджується, що текст – це цілісна семіотична форма лінгвопсихоментальної діяльності мовця, концептуально та структурно інтегрована, що служить прагматичним посередником комунікації й діалогічно вбудована до семіотичного універсуму культури [7, с. 599-600].

У науковому просторі їх організацію і функціональну природу досліджує одна з галузей мовознавства – лінгвістика тексту. В енциклопедичному словнику лінгвістика тексту кваліфікувалася Т.Ніколаєвою як «напрямок лінгвістичних досліджень, об'єктом яких є правила побудови зв'язного тексту і його значеннєві категорії, виражені за цими правилами». Українська дослідниця І. Штерн розглядає багатоаспектну внутрішню організацію зв'язного тексту – семіотичну, семантичну, структурну, комунікативно-прагматичну.

Проблема дефініції тексту пов'язана з питанням його рівневої системно-мовної природи, яке було поставлене Е. Бенвеністом у 1962р. у зв'язку з виробленням критеріїв установлення рівнів мовної системи. Зміна дослідницьких аспектів цієї дисципліни зумовила різні модифікації її дефініцій [6, с. 482].

Політичні тексти є одним з чинників формування комунікативно-прагматичного простору політичного лідера або політичної організації, що мають значні важелі впливу на суспільство, тому стає актуальним вивчення архітекτονіки політичного тексту. В нашому дослідженні виходимо з прагматичних аспектів психолінгвістичної моделі масової комунікації А. Леонтьєва [3, с. 102]. Відповідно до неї, комунікативний акт, що розглядається з боку його спрямованості на той чи інший заздалегідь запланований ефект, може бути визначений як психологічний вплив. Текст розглядається як символічна модель дійсності, що має інформаційне призначення, свідомі імітація цієї реальності. Він є знаряддям управління, що цілеспрямовано використовується [3, с.108].

Прагматика, яка являє собою галузь семіотики, виникла на основі філософської методології позитивізму й неопозитивізму на початку ХХ ст. і є міжнауковою галуззю знань, що вивчає соціокультурні, ситуативно поведінкові, статусні, психологічні, когнітивні й мовні чинники комунікативної взаємодії суб'єктів. Така спрямованість прагматики неодмінно становить важливий компонент тестової організації.

Якщо аналізувати лінгвістичний аспект прагматики, то він розглядається як об'єкт теорії компетенції. Український мовознавець Л. Мінкін наголосив на тому, що сучасна прагматика вийшла за межі інтегрованого із семантикою й синтаксисом розділу загальної семіотики і перетворилася на загальну теорію комунікації [7, с. 485].

Оскільки текст є продуктом мовленнєвої діяльності якоїсь особи, то він, окрім власне інформації, має свої цільові, прагматичні установки [4, с. 45]. Важливу роль у понятті прагматичної організації тексту відіграє концепція Ван Дейка про семантичний та прагматичний фокуси. Семантичний фокус визначається ним у термінах відношень, що не пов'язані з фактами й об'єктами, тобто на суто онтологічному рівні семантики. Під прагматичним фокусом розуміється акт вибору засобів впливу на читача, критерієм якого є успішність і ефективність комунікації. У прагматичному фокусі перебуває те, що релевантне для контексту здійснюваної комунікації.

Потрібно виділити ще одне поняття, яке відіграє важливу роль у прагматиці тексту, – поняття перспективи. Якщо поняття фокуса вводиться для того, щоб показати, що послідовність думок може бути висловлена та інтерпретована в межах того чи іншого можливого світу, тієї чи іншої установки мовця або того чи іншого іллокутивного акту, то поняття перспективи покликане пояснити те явище, що одні й ті ж факти можна описувати з різних поглядів [1, с. 270].

Прагматична організація будь-якого тексту утворюється у сфері стосунків між автором і реципієнтом. Вона визначається тією конкретною ситуацією, в якій відбувається процес спілкування, і пов'язана з психологією, соціально-культурним, ідеологічним і лінгвістичним тезаурусом. Оскільки всі вони імпліцитно закладені в програму побудови тексту, комунікаційна теорія тексту повинна, відповідно, враховувати не лише лінгвістичний, але й психологічний, соціально-культурний і семіотичний аспекти дослідження, через виявлення їх текстових провідників.

У методологічному плані для комунікаційно-прагматичного підходу до тексту істотним став погляд І.І. Жинкіна, згідно з яким мовна комунікація є невід'ємною властивістю людського інтелекту й водночас його потребою. Це означає, що самою мовою і мовленням керує інтелект. Мова і мовлення – це канали для засвоєння такої інформації, яка забезпечує розуміння дійсності та її перебудову відповідно до потреб людства [2, с. 37].

У сучасному політичному повідомленні вплив переконання та сприйняття адресатом мовлення політика значний. Переконання здатні формувати, навіть передбачати рівень взаємовідносин між політиком та виборцем. Ефективність же спілкування політичного діяча залежить від його здатності взаємодіяти з іншими людьми та встановлювати так звані взаємини (*rapport*), налаштовуючись щодо їхніх моделей світу і навичок поведінки, внутрішньо приєднуючись до них, бо різниця полягає не в самому світі, а в його фільтрах, через які його сприймаємо: мова – це фільтр, переконання – також "фільтр" [10, с. 683]. Отже, чинник адресата тексту, стає чимраз актуальною проблемою прагматичного аналізу тексту.

Адресант і адресат, з одного боку, і текст - з іншого є неодмінними атрибутами акту комунікації. Але вони виступають "зовнішніми" компонентами комунікації, бо створюють "рамки" комунікаційної ситуації. Окрім них, значна роль у комунікаційному акті належить "внутрішнім" компонентам. У моделях комунікаційного акту практично не присутні ці "внутрішні" компоненти, хоч вони і відіграють значну роль у спілкуванні. "Внутрішні" компоненти належать до інтимних механізмів породження і сприйняття мовлення. Вони пов'язані із зовнішніми обставинами процесу спілкування. Організовує і спрямовує це спілкування породжений комунікантами текст [8, с. 124].

Британського прем'єр-міністра недаремно вважають добрим оратором, хоча фахівці вважають, що провідна інтенція його промов – це маніпулювання аудиторією. Навіть такий аспект комунікації не стає на заваді дослідження прагматики тексту, а навпаки, стимулює до більш детального аналізу в рамках адресант та адресат, що є вагомим елементом організації повідомлення. Таке ставлення до архітекτονіки тексту та його прагматичного простору дає можливість встановити діяльнісний функціоналізм прагматики тексту в нашому дослідженні, що можна відобразити у прикладах нижче з висвітленням комунікативно-прагматичних функцій.

Прагматично впливові політичні тексти реалізують різноманітну комунікативну-прагматику, в основному, персуазивного характеру, тобто такою, що має вплив у процесі комунікації на поведінку та свідомість адресата. Комунікативно-прагматичні функції політичного мовлення можна поділити на три головні: інформативну, персуазивну й пропагандистську.

Інформативними функціями можна назвати повідомлення, де наводяться підстави та аргументи повідомлень, посилювальна, стверджувальна функції та ін. Ця функція, очевидно, репрезентується у даному фрагменті промови про економіку Британії: *This argument that we have consistently made, for urgent action to start tackling the deficit this year and an accelerated plan for eliminating it over the years ahead, has already been backed by the Bank of England and the Treasury's own analysis* [11].

До персуазивних функцій належать кілька, таких як привернення уваги реципієнта: *So I was very pleased to hear about the Spanish government's new announcement of funding. It is now time for others who have the means, in Europe and elsewhere, to do more and I hope that today's meeting in Rome will produce significant new contributions from other countries* [11]; директивно-спонукальна: *So, a modern industrial strategy must utilise our greatest strengths and that includes our financial services. Second, we must support all sectors of the economy where we have a comparative advantage - and that includes defence* [11]; експресивна: *These are indiscriminate attacks aimed at population centres, and that tells you everything about the despicable and wicked people carrying out these attacks. We condemn them utterly* [11]; комісивна, в якій мовець бере на себе зобов'язання що-небудь зробити, наприклад обіцянку: *So, I promise you this: the Holocaust Commission chaired by Mick Davis with all those people on it, and this government ready to help, and politicians of all parties ready to help – we will not let you down* [11]; та оцінна: *The bravery that you show by going into schools and colleges and communities and talking about the Holocaust and what happened is just so brave, it takes my breath away* [11].

При переконанні мовець намагається аргументовано вплинути на реципієнта, змінюючи його психологічний стан для погодження з певною думкою чи позицією.

Пропагандистська функція є такою, що має ідейний вплив на широкі маси або певні групи людей для досягнення політичних цілей, які здебільшого пов'язані з питанням влади. За словами британського редактора політичних видань газети The Telegraph, Патріка Хеннесі, слова прем'єр-міністра про історичну єдність Шотландії та Британії несуть саме пропагандистський настрій: *Our nations share a proud and emotional history. Over three centuries we have built world-renowned institutions like the NHS and BBC, fought for freedom and democracy in two World Wars, and pioneered and traded around the world* [12].

Інвентар мовленнєвих функцій можна розширити. Таким чином мовець втілює у висловлювання ряд своїх установок, а саме:

а) на самого себе: *We are on the brink of a new industrial revolution and I want us – the UK and Germany – to lead it* [11];

б) на адресата: *In regard to the Ukraine, we are calling for an immediate resumption of dialogue without violence and we have been alerting the President Yanukovich that after the gestures which he has agreed to give them, he should pass on to action in order to have some solution* [11];

в) на координати даної мовної події (час і місце): *... they will be available to patients who have no alternatives here in the UK more widely than ever before* [11].

г) на своє висловлювання: *I have personally chaired regular security meetings in the run-up to this and I'm pleased to tell you that all plans - including detailed contingency plans - are in place* [11].

д) на використану в даному акті мову в тій чи іншій соціальній формі – літературна мова, проста мова, місцевий діалект, жаргон чи інші комунікативні системи: *I think we're falling behind in the global race. I'm concerned about the deep divisions in society, you know, it just doesn't seem like One Nation these days* [13].

Усі ці установки, беззаперечно, тісно взаємопов'язані [9, с. 220].

Даний аналіз дозволяє стверджувати, що монологічність та індивідуальність є характерними особливостями політичних промов Деvida Камерона, подаючи інформацію аудиторії і не вступаючи з нею у діалог. Отже, простежується тенденція до підпорядкування всіх аспектів цільової аудиторії своєму баченню картини світу.

Розкриваючи зміст проблеми, він уникає називати винуватця. Натомість політик заострює увагу на важливості самої проблеми й різноманітними способами доводить, що він знає методи привентивності їх розв'язання. Камерон вдається до тактики протиставлення себе опоненту, однак прямо не називає його, що є знаком прагнення бути політкоректним, а такий прийом схвально сприймається слухачами.

Щодо зовнішніх зв'язків основного корпусу тексту, то він реалізується через його оцінно-прагматичний план. Важливо також зазначити, що в цілому зверненість до слухача, адресованість тексту – невід'ємна властивість його внутрішньої структури, яка буває представлена, можливо, навіть, головно опосередковано, непрямим зверненням до читача.

Загалом у мовному спілкуванні контактують два суб'єкти зі своїми комунікативними ролями, неоднаковими за своїм статусом, вони утворюють ієрархію на чолі якої – мовець.

Панівний статус комунікативної ролі мовця не випадковий. Саме він у своєму мовленнєвому акті створює як продукт той об'єкт, який адресований іншому суб'єкту, реципієнту, і який опосередковує їх спілкування, будучи носієм смислової інформації. Це називається висловленням. Тому воно вже не лексико-граматичний, а прагматичний феномен. Значення речення як конструктивної синтаксичної одиниці служить лише одним з ключів до успішної смислової інтерпретації висловлювання, інші ж ключі виявляються в контексті.

Отже, як висновок зауважимо, що мовець, створюючи висловлення, тим самим творить навколо себе комунікативно-прагматичний простір. Прагматика тексту безперечно, впливає на діяльнісну функціональність тексту за допомогою ефективного мовного оперування комунікативними стратегіями у просторі відносин адресата та адресанта.

У ході дослідження нами було встановлено, що даний простір організовано як силове (енергетичне) поле, центром якого є автор, а так званою комунікативною (іллокутивною, прагматичною) силою володіє не речення і не вислів. Це мовець вкладає в даний вислів свою комунікативну енергію за допомогою лексико-граматичної, тобто синтаксичної та семантичної, бази.

Подальші дослідження прагматики тексту дозволять виявити ступені залежності ефективності мовленнєвого впливу від смислового наповнення тексту та від правильно обраних стратегій і тактик, а також встановити комунікативні моделі адресата й адресанта на рівні лексичних та синтаксичних одиниць.

Список використаних джерел

1. Ван Дейк Т. Вопросы прагматики текста // Лингвистика текста Новое в зарубежной лингвистике / Ван Дейк Т. – М. : Прогресс, 1978. Вып. 8. – С. 259–336.
2. Жинкин И. И. Речь как проводник информации / Жинкин И. И. – М. : Наука, 1982. – 157 с.
3. Леонтьев А. А. Психолингвистические проблемы массовой коммуникации / А. А. Леонтьев; Под ред. А. А. Леонтьева – М. : Наука, 1975. – 148 с.
4. Москальская О.И. Грамматика текста / Москальская О.И. – М. : Высшая школа, 1981. – 183 с.
5. Одинцов В.В. Стилистика текста / В.В. Одинцов. – М., 2004. – 264 с.
6. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : підручник / Олена Селіванова – Полтава : Довкілля-К, 2008. – 712 с.

7. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / Олена Селіванова – Полтава : Довкілля-К, 2006. – 716 с.
8. Серажим К. С. Семантико-прагматична організація тексту / Серажим К. С // Вісник Запорізького державного університету: зб. наук. статей. Філологічні науки / голов. ред. В. О. Голук. – Запоріжжя : ЗДУ, 2001. – С. 121–125.
9. Сусов И.П. Лингвистическая прагматика./ Сусов И.П. – Винница: Новая Книга, 2009. – 272 с.
10. Cohen T. Figurative speech and Figurative Acts / T. Cohen// The Journal of Philosophy – 1875. – Vol.72 – №19 – P. 683.
11. Gov.uk [Electronic resource] – Access mode: <https://www.gov.uk/government/speeches/>.
12. The Telegraph [Electronic resource] – Access mode: <http://www.telegraph.co.uk/news/politics/9859869/David-Cameron-begins-propaganda-war-against-Scottish-independence.html>.
13. The Huffington Post [Electronic resource] – Access mode: http://www.huffingtonpost.co.uk/robert-dg-smith/political-jargon-has-davi_b_4037714.html.

УДК 81`42

Наконечна Т. В. (Чернівці)

ДИФЕРЕНЦІЙНІ ТА ТИПОЛОГІЧНІ ОЗНАКИ АНГЛОМОВНОГО СКАУТСЬКОГО ДИСКУРСУ

Висвітлено проблему диференційних ознак і типології англomовного скаутського дискурсу. Здійснено короткий екскурс в історію та сьогодення дискурсивних досліджень.

Ключові слова: дискурс, аналіз дискурсу, типологія дискурсу, диференційна особливість.

Освещена проблема дифференциальных особенностей и типологии англоязычного скаутского дискурса. Осуществлен краткий экскурс в историю и настоящее дискурсивных исследований.

Ключевые слова: дискурс, анализ дискурса, типология дискурса, дифференциальная особенность.

The article deals with the problem of peculiarities of the English discourse of scouting. The author gives a short gist of the history and nowadays of discourse analysis.

Key words: discourse, discourse analysis, discourse typology, linguistic peculiarities.

Соціальні науки сьогодні чимраз звертаються до мови і дискурсу як до методологічної основи наукового аналізу. Одними з перших були філософи. Вивченням повсякденного мовлення займались ендометодологи і когнітивні соціологи. До мовного матеріалу також звертались символічний атракціонізм, теорія соціальних уявлень і соціальний конструкціонізм. Ці тенденції посилювалися в загальнонауковому контексті постструктуралізму і постмодернізму такою великою мірою, що їх розглядають як лінгвістичний, чи дискурсивний, переворот у соціальних науках [3, с. 47].

Теорія дискурсу, незважаючи на багатоаспектність поняття, активно розвивається і в сучасному мовознавстві, де дискурс розглядається не як мовна система, а як мовний продукт в умовах реального спілкування. М.Макаров стверджує, що сьогодні категорія дискурсу в соціальних науках відіграє роль подібну тій, що відведена евро в європейській економіці [3, с. 58].

Метою даної роботи є аргументація та окреслення диференційних рис та типології англomовного дискурсу скаутингу. Спробуємо дати визначення даному поняттю.

Актуальність цього дослідження полягає у тому, що на сьогодні в мовознавчій науці відсутні фундаментальні дослідження в царині англomовного скаутського дискурсу. З точки зору наукового зацікавлення, це не зовсім справедливо, оскільки скаутинг є важливою і невід’ємною частиною будь-якого цивілізованого суспільства, англomовного зокрема. За час своєї діяльності скаутські організації виховали і виховують лідерів та еліту суспільства в різних сферах діяльності. Нині приблизно 5 млн. молодих людей у США та близько мільйона у Великій Британії є членами різних скаутських організацій. Від часу заснування найстарішої скаутської організації в Америці, *Boy Scouts of America* понад, 110 млн. людей у різний час були членами цієї організації. Феномен скаутингу має стати об’єктом вивчення для науковців різного спрямування – від психологів і соціологів до мовознавців. Відповідно, і особливості спілкування у скаутингу потребують ретельного аналізу. Тож ми взяли на себе сміливість уперше максимально різнопланово описати особливості англomовного скаутського дискурсу та окреслити його диференційні риси.

Поява в мовознавстві терміна «дискурс» належить американському лінгвісту З. Харрісу, який в 1952 році на підставі впровадження ним дистрибутивного аналізу здійснив спробу представити значення мовних одиниць як функцію дистрибуції, а дискурс розглядав як одну зі сторін дистрибуції на базі еквівалентності між фразами й ланцюжками фраз; як висловлення, надфразну єдність у контексті інших одиниць і пов’язаної з ними ситуації [9].

У лінгвістиці тексту 70-х років ХХ століття терміни дискурсу і тексту звичайно ототожнювались, що пояснювалось відсутністю в деяких європейських мовах слова, відповідного французько-англійському *дискурс*, яке, зазвичай, просто замінювалось терміном *текст*. Отже, аналіз дискурсу збігався з аналізом тексту. Дискурс